
Rickul/Nuckö Hembygdsförenings Medlemsblad

Nr 1 Februari 2004 Årgång 12

Ett av många bröllop mellan svenskar och ester på Nuckö. Fotografiet togs i Enby när Knuters Mathias Koinberg och Jakas Mats Lena Kiwimaker gifte sig 1918. Lenas föräldrar var ester från Dagö och köpte Jakas Mats gård 1898. Mathias och Lena var inskrivna i den svenska kyrkboken. Foto: SOV:s arkiv

Läs mer i artikeln "Etniska förändringar på Nuckö under mellankrigstiden" på sidan 9

Rickul/Nuckö Hembygdsförening

Adress Rickul/Nuckö Hembygdsförening
c/o Brita Wiberg, Viktoriavägen 39,
125 34 Älvsjö

Postgiro 55 68 81 - 1

E-post hembygdsforeningen@home.se

Webbplats <http://hem.passagen.se/rnhem>

Ansvarig utgivare Göte Brunberg.

Redaktion Informationskommittén (Göte Brunberg, Inger Nemeth och Eva Heyman).

Tryckt av BG butiken, Stockholm.

Medlemsavgift 150:-, ungdomsmedlem (t.o.m. 25 år) 50:-.

Annonsspriser 1/1 sida 1200:-, 1/2 sida 700:-, 1/4 sida 400:-, 1/8 sida 250:-.

Nästa manusstopp den 1 maj 2004.

Styrelse

Ordförande

Sven G Frejman (Pasklep), Landstormsvägen
18B, 762 51 Rimbo, tfn/fax 0175-713 65,
e-post sveng@home.se

Sekreterare

Brita Wiberg (Ölbäck), Viktoriavägen 39,
125 34 Älvsjö, tfn 08-99 32 26,
e-post b.wiberg@swipnet.se

Kassör

Gundel Stenberg (Ölbäck), Helsingörsgatan 18,
1tr, 164 44 Kista, tfn 08-752 60 22,
e-post gundel.stenberg@bredband.net

Övriga ordinarie ledamöter

Sture Koinberg (Roslep), Odelbergsvägen 74,
122 37 Enskede, tfn 08-659 69 81,
e-post sture.koinberg@koinberg.se

Bertil Nyman (Gutanäs), Blockvägen 5,
175 40 Järfälla, tfn/fax 08-580 370 49
e-post b.b.nyman@swipnet.se

Anders Peedu (Enby), Krassevägen 3,
169 33 Solna, tfn 08-27 03 06,
e-post anders.peedu@se.flextronics.com

Anne Schönberg (Spithamn), Inteckningsv. 50,
129 31 Hägersten, tfn 08-744 24 54,
e-post anne.schonberg@jm.se

Föreningens ändamål

(citat ur stadgarna paragraf 2)

"Föreningen skall värna om och levandegöra det estlandssvenska kulturarvet från Estland och Sverige, både i bevarandet av historien, nuet och utvecklingen framåt, genom att

- främja kulturella, konstnärliga, musikaliska och litterära intressen såväl i Estland som i Sverige.
- vara kontaktorgan för Rickul/Nucköborna i Sverige, samt informationsorgan i Sverige och Estland.
- i möjligaste mån försöka behålla och vårda den gamla hantverkstraditionen och bebyggelsen i vår egen svenskort.
- vara behjälplig vid reseevenemang till vår hembygd.
- bibringa våra yngsta och ungdomar de traditioner vi själva mottagit och bevarat, samt idka annan härmed förenlig verksamhet."

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Lagfart på tomtmark i Estland	4
Rapport angående återuppbyggnaden av Rosleps kapell	4
Efterlysning!	5
Upprop!	5
Ansökan om estniskt pass	5
Nuckö kommun år 2004	6
Inbetalning av markskatt år 2004	7
Akademiska framgångar för estlandssvensk forskning	8
Etniska förändringar på Nuckö under mellankrigstiden	9
Orgelläktaren i Nuckö kyrka	10
Västra Kustens Skogsägare	11
Aibolands Museum	11
Lintrasbacka	12
Flykten som inte blev av	13
Inbetalning av medlemsavgiften	13
Som ja komor ehoare – Som jag kommer ihåg det	14
Information från Estlandssvenskarnas kultur-förening SOV	15
SOV:s kalendarium våren 2004	15
60-årsjubileum i Birkas	15
Annonser	16

Ordföranden har ordet

Sven G Frejman

Dagarna blir åter ljusare och våren är på väg. Ett nytt verksamhetsår har börjat och bokslutsarbetet för förra året pågår. Det finns därför skäl att blicka tillbaka på vad som har hänt under det gångna året, men framför allt att blicka framåt - inte bara på det närmaste året utan även på Hembygdsföreningens verksamhet på sikt.

Verksamheten under det gångna året

Kontakterna med Nuckö kommun har fortsatt varit goda. Föreningen var remissinstans för den översiktsplan, som kommunfullmäktige godkände förra året.

Föreningens byombud har under året haft ett möte. Även den bofasta befolkningen i Nuckö har sedan 10 år tillbaka sina byombud. Ett gemensamt möte med byombuden från Sverige och Estland ägde rum i Birkas i maj månad.

Arbetet med att säkra murarna på Rosleps kapellruin från fortsatt sönderfall påbörjades förra året och skall avslutas detta år.

Det arbete med att dokumentera byarna, som under professor Rein Zobels ledning har pågått sedan 1992, avslutades i somras.

Föreningens insamlingsverksamhet har fortsatt. Bidrag har bl.a. lämnats till underhåll av skolbussen, humanitär hjälpverksamhet samt vård av kyrkogårdarna. Stipendier och premier har utdelats till elever i Nuckö gymnasium och mellanskola. Vår hjälpverksamhet är uppskattad och behövs!

Det finns ett intresse från medlemmarna att föreningen skaffar en lokal i Nuckö där man kan träffas. Jag hoppas verkligen att den tilltänkta lokalen i kommunalhuset i Birkas kan tas i bruk i år.

Vår förening har fr.o.m. i år en rapportör av vad som händer och sker i Nuckö. Han heter Manfred Nibon och bor under sommarhalvåret med sin fru Maj-Britt på Andrusegården i Skåtanäs.

Den framtida verksamheten

Jag nämnde i senaste numret att jag i detta nummer skulle ta upp föreningens framtida verksamhet. Vilka skall föreningens huvudsakliga uppgifter vara under de närmaste åren? Markåterlämnandet, som ju var det huvudsakliga motivet för föreningens bildande, är nu sedan ett par år tillbaka en avslutad process, och föreningen kan nu mer koncentrera sig på sin stadgeenliga roll som kulturförening. Man kan emellertid inte släppa de materiella frågorna, och då speciellt frågan om att ärva eller skänka bort mark. Många som tog tillbaka sin mark när Estland blev fritt börjar nu på allvar planera för att överlämna marken till nästa generation. Hur skall man förfara? Ja, det är inte alldeles lätt! Föreningen har en arbetsgrupp "Lagar och och förordningar" med Raul Targamaa och Susanne Westerman,

som efter förmåga kan ge råd och tips i dessa frågor. Föreningen har även lyckats få med Marika Meister, den ansvariga för markfrågor i Nuckö kommun, som sakkunnig i gruppen.

När det gäller den kulturella delen av verksamheten kan man ställa sig frågan vilken inriktning den skall ha och hur den skall bedrivas. Skall den t.ex. mer än hittills riktas mot den nuvarande befolkningen i Nuckö kommun för att informera denna om den gamla estlandssvenska kulturen?

Hembygdsföreningens styrelse har gett arbetsgruppen Framtidsplanering i uppgift att försöka beskriva föreningens roll och utarbeta riktlinjer för föreningens verksamhet under de närmaste åren. För detta har arbetsgruppen utökats från tre till fem personer. Till sin hjälp har den Seniorgruppen, en informell grupp som har en kärna av tidigare aktiva i Hembygdsföreningen.

Föreningens "brevlåda"

Jag tror att det är många som har något att berätta, men där detta av den ena eller andra orsaken inte blir publicerat i någon bok eller i Medlemsbladet. För att berättelserna skall bli bevarade för framtiden och kända för omvärlden, har vi skapat ett miniarkiv, en "brevlåda". Den finns i vår lokal på Roslagsgatan. Där kan du lämna dina berättelser och läsa vad andra har skrivit.

Årsmötet

Eftersom många har rest en lång väg till Stockholm och kanske är hungriga, så tänkte vi i år börja årsmötet den 27 mars kl. 13.00 med kaffe och smörgås.

Efter de sedvanliga årsmötesförhandlingarna finns möjlighet att ställa frågor vid "stationer", bemannade med representanter för styrelsen och de olika kommittéerna och arbetsgrupperna.

Vi tror annars inte att årsmötet är det rätta tillfället att ge bred information och att diskutera olika frågor. **Finns det därför intresse av ett extra informationsmöte i Stockholm någon gång i höst?**

60-årsminnet av vår ankomst till Sverige

Det är i år 60 år sedan de flesta av estlandssvenskarna kom till Sverige. Hembygdsföreningen har idag inte fattat något beslut om, och i så fall på vilket sätt, detta skall firas i Sverige. Vi har kontakt med SOV i denna fråga.

Nuckö kommun undrar om det finns intresse av att fira 60-årsminnet i vår gamla hembygd i samband med den estniska midsommaren. Läs mer om detta i en separat notis i detta medlemsblad.

VI SES PÅ ÅRSMÖTET!

Lagfart på tomtmark i Estland

Ingvald Luks

Många tänker bygga hus i Estland. Då stöter man ibland på det problemet att marken, där den tilltänkta hustomten skall ligga, ägs gemensamt av ett antal markägare. Detta gällde även i mitt fall. Jag skall därför beskriva hur jag bar mig åt för att få tomtmarken till mitt hus avstyckad och lagfaren.

Det enklaste rent praktiskt var att ordna överföringen av tomtmarken på så sätt att den skänktes till mig av de övriga markägarna.

Proceduren komplicerades av att inte alla de övriga markägarna personligen kunde komma till Hapsal för att skriva på nödvändiga dokument (något som jag tror är ganska vanligt vid gemensamt ägande). Där emot hade jag själv möjlighet att närvara i Hapsal, något som förenklade proceduren.

Så här gjorde jag:

1. Jag kom överens med alla de andra markägarna om var tomtmarken jag ville bygga på skulle ligga (i verkligheten var huset redan färdigbyggt!).
2. Därefter kontaktade jag en lantmätare för att mäta upp tomtmarken. Lantmätaren ritade nya kartor och överlämnade dem till kommunkontoret i Birkas för registrering. Kartorna sändes sedan från Birkas till respektive markägare.
3. När det var klart, tog jag med mig "Korraldus" för den gamla uppmätningen, den nya markkartan och adresserna till alla markägare till Katrin Schönberg. Katrin skrev ut gåvobrev på svenska från alla de övriga markägarna till mig. Jag hämtade breven och sände dem till markägarna.
4. Markägarna gick till svensk Notarius Publicus (NP) och fick gåvobreven stämplade (på svenska). Därefter gick de med gåvobreven till en annan NP på samma ort. Där begärde de att få Apostille (som intyg på att den första NP var behörig!). Även den texten skulle vara på svenska.
5. Markägarna skickade gåvobrev och Apostille till mig. Jag sände dokumenten till Katrin för att få dem översatta till estniska.
6. Därefter tog Katrin hand om allt. Hon skrev nödvändiga dokument. När de var klara tog hon kontakt med estnisk Notarius Publicus ("Notar") och presenterade dokumenten. Efter godkännandet av Notar tog Katrin kontakt med mig för att bestämma tid hos Notar för att jag skulle skriva på dokumenten och betala alla avgifter. Katrin var med hela tiden som tolk.

Den totala kostnaden för mig blev ca 15 000 EEK.

Om det är någon som har några frågor går det bra att ringa mig på tfn 08-581 730 07.

Rapport angående återuppbyggnaden av Rosleps kapell

Ivar Boman

I augusti 2001 tillsatte styrelsen för Noarootsi vald (Nuckö kommun) en arbetsgrupp uppgående till 7 personer för administrationen av återuppbyggnaden i enlighet med de originalritningar som bevarats. Gruppen utökades senare med Sture Koinberg som representant för Rickul/Nuckö Hembygdsförening (RNH).

Arbetsgruppen konstituerade sig den 30 april 2002 vid sammanträde i den svenska S:t Mikaelsskyrkan i Reval. Till ordförande valdes kommundirektören i Nuckö kommun Ülo Kalm, till vice ordförande Per-Erik Fyhr (Täby, Sverige) och som sekreterare Inna Öövel (sekreterare i Nuckö S:ta Katarina församling). Jag fick som medlem i denna grupp sedermera uppgiften som "drivande" för insamlingen av pengar till projektet för återuppbyggnaden, som beräknats kosta ca 5 miljoner SEK.

Per den 31 december 2003 hade, förutom den stor-sinta gåvan av Konung Carl XVI Gustaf ur Stiftelsen Konung Gustaf VI Adolfs Fond för svensk kultur uppgående till 300 000 SEK, tillsammans inkommit 47 075,39 EEK. Den sistnämnda summans givare fördelade sig på tre länder: från Sverige hade flera givare tillsammans skänkt 8 815,16 EEK, en givare från Schweiz 10 226,40 EEK och två givare från Portugal tillsammans 28 033,83 EEK.

Styrelsen för RNH meddelade i dess Medlemsblad nr 3 i september 2002 att denna förenings insamling har upphört och att dess styrelse är "neutral" till kapellets eventuella återuppbyggnad. Dock är styrelsen positivt inställd till konserveringen av kapellets nuvarande ruin och dessa arbeten i RNH:s regi och bekostnad påbörjades 2003 samt förväntades slutföras kommande sommar.

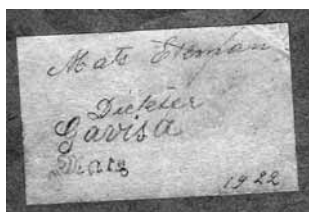
Konung Carl XVI Gustaf har således klart visat att Rosleps kapell skall återuppstå ur dess nuvarande förnedring och Konungens gåva härför borde mana många till eftertanke och efterföljd. Styrelserna för RNH och Svenska Odlingens Vänner SOV borde omedelbart (såvida inte redan detta gjorts) uppmana sina medlemmar, företag och andra att genom penninggåvor stödja insamlingen.

Personligen tror jag att Rosleps kapell åter står i dess forna form färdigbyggt senast år 2006 och jag hoppas att få se mångas namn på de minnestavlor på givare som erlagt fastställda minimumbelopp för att givarnas namn återfinnes på dessa tavlor på kapellets väggar.

Nuckö kommun har öppnat ett konto för insamlingen på Eesti Ühispank, Karja 27, 90502 Haapsalu, Nr. 10602003213004. Skriv "Rooslepa kabel" på inbetalningskortet.

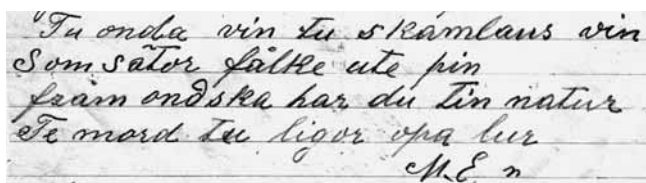
Efterlysning!

Ingegerd Lindström

I SOV:s arkiv på Roslagsgatan finns en gammal anteckningsbok. Den är gråbrun till färgen. Innehållet i boken är handskrivna dikter av Mats Ekman. På bokens omslag står det: "Mats Ekman – Dikter – Gavisa - Mats - 1922" På insidan av omslaget står det: "Ja kallar boke Nokasvänska hejldor Gavisa".

Vems är boken? Ingenstans finns ett namn på den som skrivit ner dikterna. Kanske finns det någon som känner igen handstilen! Ett stycke på insidan av boken får mig att misstänka att den faktiskt kan vara skriven av Mats Ekman själv. Så här står det (med reservation för eventuella fel, då texten på vissa ställen är svår-läst): "Tå somen lior koma, tå gär ja som lova. Allt är så bärtglajmd, leta te dift nit än he gamol änt heldor får ja åter såss som fårr e hån farma. Ja lova skriv mina levnatshistoria män ja vait änt huss ja ska koma ut mä'e some allt är så glajmd. Ja ha för en tid velat skriva detta lilla arbete, men jag har intet funnit det så passande, som fålket är så hungrid efter sådant så kan de lätteligen gå förlorad alla dagar får man nästan höra vis före me ga ått me."

Text ur anteckningsboken.

Även om det vore Mats själv som skrivit boken, så är det fortfarande oklart vem som lämnat in den till arkivet. Känner du till något om boken vore jag tacksam om du hör av dig till mig på telefon 016-14 41 41 (dagtid), 016-35 81 84 (kvällstid) eller via e-post: recreo@telia.com

Jag är också intresserad av att få tag på fler av Mats Ekmans dikter. Jag har redan idag ett antal men hoppas kunna hitta flera. Om du har dikter hemma så vore jag tacksam att få låna dem för att kopiera. Hör gärna av dig till mig!

LOTTERIVINSTER!

Vi har dåligt med vinster till lotteriet vid årsmötet 2004. Hantverk, träslöjd och annat mottages med glädje.

Ring Karin Dalström, tfn 08-585 093 17, eller Ingeborg Gineman, tfn 08-642 59 53.

Upprop!

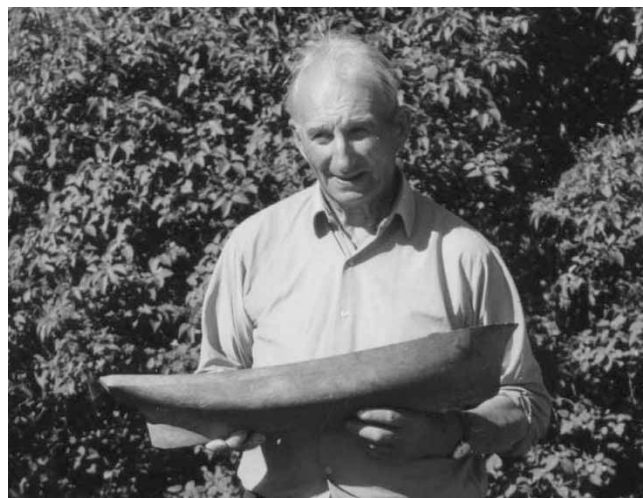
Ingvald Dyrberg och Einar Hamberg

Skutan "Munter" byggdes i Spithamn under åren 1939/40. Innan bygget påbörjades, gjorde båtmästaren Adam Borrman från Spithamn Mo som vanligt en s.k. halvmodell av skutan. På halvmodellen ritade man ut var spanten skulle placeras. Sedan skar man, i t.ex. fanér, för varje spant ut en kontur som passade mot konturen på halvmodellen. På detta sätt fick man ytterkonturens form för varje spant.

Adam Borrman flyttade över till Sverige 1944, men modellen blev kvar i Estland. Den övertogs av Adams son Viktor, som återvänt till Spithamn efter att ha varit mobiliserad i sovjetarmén. Efter Viktors död är den nu i hans frus familjs ägo.

Vad vi känner till är detta den enda bevarade halvmodellen av de skutor som under årens lopp byggdes i Rickul. Det är därför viktigt att den inte försvinner utan bevaras på Aibolands museum. Viktors frus familj är villig att för en rimlig summa, 3 000 EEK (ca 2 000 SEK), avstå från modellen.

Du som vill bidra till att detta minne över estlands-svenskt båtbyggeri bevaras, sätt in ett belopp på postgirokonto 58 74 61-5. Märk inbetalningen med "Skutmodell".

Viktor Borrman med halvmodellen av "Munter".

Fotot taget år 1989 av Ingvald Dyrberg

Ansökan om estniskt pass

Sedan ett par år tillbaka har man endast kunnat ansöka om estniskt pass genom ett personligt besök på något av Medborgarskaps- och migrationsmyndighetens (Kodakondsus- ja migratsiooniamet) kontor i Estland.

Sedan i höstas är det nu åter möjligt att lämna in ansökningshandlingarna och hämta passet på Estniska ambassaden i Stockholm. Blanketter och anvisningar kan beställas från Estniska ambassaden, Tyrgatan 3/3a, 114 27 Stockholm, tfn 08-54 51 22 80.

Nuckö kommun år 2004

Ülo Kalm, kommundirektör

Kommunens budget

Nuckö kommunfullmäktige godkände vid sitt möte den 26 januari budgeten för år 2004.

Den totala budgeten är på ca 8 900 000 EEK. De största inkomstposterna är följande (i ungefärliga belopp EEK):

Statligt utbildningsstöd	3 428 000
Inkomstskatt	2 851 000
Markskatt	1 500 000

De största utgiftsposterna är:

Utbildning	5 279 000
Administration	1 270 000
Fritid och kultur	1 173 000

Det är ännu inte helt klart hur mycket staten kommer att bidra med till vägreparationer och socialt stöd. Detta kommer att tas upp i tilläggsbudgeten.

Vindkraftverk

Kommunen har påbörjat detaljplaneringen av en park med tre vindkraftverk med en effekt av vardera 3 MW i Gambyn.

En större park med 24 vindkraftverk om vardera 1,65 MW planeras i Dirslätt. Man har slutit principavtal med markägarna. Där krävs även att kommunen ändrar i översiktsplanen för att precisera placeringen av parken.

Sommarstugeområden

Det planerade stora sommarstugeområdet med 48 tomter i Derhamn har lagts på is av den statliga skogsförvaltningen Riigimetsa Majandamise Keskus.

Detaljplaneringen är klar för ett sommarstugeområde på fastigheten Kivari (i korsningen mellan riksvägen och vägen in till Rickul gods). Det kommer att bli sju tomter med en storlek av 1 – 1,6 ha.

Vägreparationer

Enligt väghållningsplanen planerar kommunen att reparera följande vägar:

Höbring-Gambyn-Dirslätt	4 km
Paskleps herrgård-Tällnäs	4 km
Vägen till Roslepstranden	1,1 km
Poosivägen (Roslep)	0,4 km
Liivavägen (Roslep)	0,2 km
Jürisevägen (Roslep)	0,4 km
Rostavägen	0,9 km
Valkavägen (Pasklep)	1,3 km

Vi ber ägarna till marker som gränsar till dessa vägar att avlägsna buskar och snår till den 1 maj 2004. Om det inte har blivit gjort till denna tidpunkt, kommer kommunen att göra arbetet och kräva markägarna på kostnaden.

Kommunens utvecklingsplan

Kommunfullmäktige antog i slutet av förra året kommunens utvecklingsplan för åren 2004-2007/10. Ut-

vecklingsplanen kan studeras på kommunens webbplats www.noavv.ee

Turism

Länsstyrelsen i Läänemaa har påbörjat planeringen av en vandringsled "Munkvägen" (Munkade tee). Leden skall ha marschrutten Padis-Növa-Rickul-Birkas-Hapsal.

För att stranden mellan Harga och Rickul skall kunna skötas på ett bättre sätt och göras mer attraktiv, har kommunen beställt en landskapsskötselplan. Den kommer att färdigställas under 2004.

Elevhemmet

Nuckö skola håller på med bygget av etapp II av elevhemmet, som ligger i barndaghemmets lokaler. Det planeras bli klart i mars. Enligt avtal mellan Nuckö kommun och länsstyrelsen i Läänemaa tar Nuckö skola och elevhem emot barn från 10 andra kommuner i Läänemaa och från Hapsals stad, som på grund av sociala problem inte kan bo hemma och gå i skolan.

Rosleps kapell

För de 300 000 SEK, som kommunen har fått från Konung Gustav VI Adolfs fond för svensk kultur – Kungafonden - för återuppbyggnad av Rosleps kapell, planeras att till våren skapa ett återuppbyggnadsprojekt. Återuppbyggnadsarbetena kommer att påbörjas med de pengar som blir över.

Nuckö kyrka

För att byta ut taket på kyrkan och kyrktornet har staten tilldelat 1,5 miljoner EEK. Arbetet kommer att påbörjas under våren.

Man har vänt sig till Nuckö kommun med förslaget att fasadbelysa kyrkan på nätterna. Jag har kontaktat en elektrisk firma och bett den att ta fram en lösning med prisuppskattning för fasadbelysning av kyrkan. Mitt förslag är att de pengar som Rickul/Nuckö Hembygdsförening har samlat in för underhåll av kyrkan används till att anlägga fasadbelysningen. Nuckö kommun kan lämna stöd inom möjliga gränser.

Städningsarbeten

På initiativ av Nuckö Försköningsällskap (Noarootsi Kaunistamise Selts) anordnas även detta år talkdagar på fyra ställen för att städa: den 12 juni kl. 10.00 vid Rosleps kapellkyrkogård och parken vid Nuckö prästgård och den 19 juni kl. 10.00 vid Sutleps kapellkyrkogård och hamnen i Österby.

Kommunreformen

Den nuvarande regeringen har den ståndpunkten att kommunsammanslagningar endast skall ske på frivillig väg. Till detta ger staten penningstöd. Man har kommit överens om att de nuvarande 15 länen skall finnas kvar men man håller på att precisera vilken roll landshövdingen skall ha.

Nuckö kommun har under de närmaste åren inga planer på att gå ihop med någon grannkommun.

Jag vill tacka alla som har skänkt pengar till olika ändamål. Bland nya gåvogivare kan nämnas Manfred Stenberg, som nu i februari har gett 10 000 SEK till byggandet av det nya elevhemmet.

Inbetalning av markskatt år 2004

Göte Brunberg

Snart kommer beskeden om markskatten för år 2004 från skattemyndigheten Lääne Maksuamet i Hapsal. Markvärdena och procentsatserna har inte ändrats i Nuckö kommun, varför skattebeloppet skall vara det samma som förra året.

Man måste vara observant på om det på skattebeskedet står att man har en tidigare skatteskuld. Vid inbetalning av skatten via en svensk bank måste man också vara medveten om att den estniska bank som förmedlar inbetalningen tar en del av det inbetalda beloppet.

Skattekonton

För fastighetsskatten i Estland gäller, på ungefär samma sätt som i Sverige, att varje markägare har ett skattekonto till vilket inbetalning görs. I Estland är det egentligen två konton: ett grundskattekonto ("põhimaks") och ett räntekonto ("intress"). Av skattebeskedet framgår, i tillägg till vad man skall betala under året, även saldot på skattekontona. Detta står på raden under rubriken SALDOTEADE. I slutet av raden står två belopp, där det första är saldot på grundskattekontot och det andra är saldot på räntekontot. Plustecken betyder överskott och minustecken underskott på respektive konto. Om det t.ex. står "... on -97 kr ja intressisaldo -10 kr ..." betyder det att grundskatteskulden är 97 EEK och ränteskulden 10 EEK.

Inbetalning av årets skatt

Skatten skall betalas in vid tre tidpunkter under året: den 15 april, den 15 juli och den 15 oktober. Hur mycket som man skall betala i EEK vid varje tidpunkt står överst på skattebeskedet. Vid för sen inbetalning utgår en ränta av 0,06 % per dag. Många gör ju på så sätt att de betalar för hela året när de besöker Estland någon gång på sommaren. Tyvärr får man då inte någon plusränta för att man har betalt in större delen av beloppet i förskott, utan det blir en ränteskuld för den del som skulle ha varit betald den 15 april (och kanske den 15 juli).

Inbetalning via svensk bank

Observera att om man betalar in skatten via en bank i Sverige drar den kontoförande banken i Estland (Eesti Ühispank eller Hansapank) en förmedlingsavgift av 30 EEK från det inbetalda beloppet. Om man t.ex. skall betala 100 EEK i skatt

måste man därför betala in 130 EEK på banken i Sverige.

Förskottsinsbetalning

Om man tycker att det är besvärligt och, speciellt med tanke på de dyra avgifterna till bankerna i Sverige, kostsamt att betala skatten varje år kan man göra förskottsinsbetalning till grundskattekontot för ett antal år framåt. Via skattebeskedet får man varje år information om saldot på kontot och vet då när det är dags att göra en ny inbetalning.

Reglering av skuld på räntekontot

För att betala en ränteskuld kan man antingen betala in det aktuella beloppet på räntekontot eller göra en överföring från grundskattekontot (det senare förutsätter naturligtvis att man först har sett till att man har ett tillräckligt stort överskott på grundskattekontot). Begäran om överföring måste vara skriftlig och skall sändas till Lääne Maksuamet, Lihula mnt. 3, 90507 Haapsalu, Estland eller med e-post till laane@ma.ee

En begäran om överföring kan t.ex. formuleras på följande sätt:

Lääne Maksuamet

Palun kandke üle raha minu põhimaksuarvelt võla tasumiseks intressiarvele.

Arve number on xxxxx.

Viitenumbrid on xxxxx (põhimaks) ja xxxxx (intress).

Austades

(Namn och adress)

"Arve number" (kontonumret) och "Viitenumbrid" ("hänvisningsnumren") framgår av skattebeskedet.

Skattebesked till avlidna markägare

Skattemyndigheten har tidigare sänt skattebesked till avlidna markägare under dennes namn och en c/o-adress till en kontaktperson. Från och med i år kräver man att det skall finnas en levande fysisk person, en "markbrukare" (maakasutaja), som står för fastigheten och till vilken man kan sända skattebeskedet.

I detta sammanhang skall även nämnas att när en ägare till mark i Estland avlider måste fastigheten tas upp i den svenska bouppteckningen. Detta är en förutsättning för att processen med att överföra fastigheten till arvingarna i det estniska fastighetsregistret skall kunna påbörjas.

Träff på Ölbäckstranden!

Ni kan träffa Nuckö kommuns politiker och tjänstemän vid en grillfest på Ölbäckstranden den 10 juli kl. 13.00. Vi diskuterar gemensamt ett antal teman för Nuckö kommun: mark, skog, det sociala, byggnation och kommunens utveckling. Alla är hjärtligt välkomna!

Ülo Kalm

Akademiska framgångar för estlandssvensk forskning

Göran Hoppe, professor vid Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

Den 11 och 12 december 2003 var det i Uppsala universitets regi dags för de första doktorsdisputationerna med rent estlandssvenska teman på åtskilliga år. Senast var det nog Svante Jakobsson i ämnet historia år 1976. Den 11 granskades Sigrid Hedins kulturgeografiska avhandling "Åter till släktens mark – En studie av markåterlämningen i Estlands svenskbygder efter Sovjetunionens sammanbrott", och den 12 var det dags för Ann Grubbströms likaledes kulturgeografiska studie "Sillar och Mullvadar – Jordäggande och etnicitet i Estlands svenskbygder 1816-1939" att behandlas vid offentlig granskning. Fakultetens opponent på Sigrids avhandling var professor Tommy Book, Växjö, och på Anns var det professor John Westerholm från Helsingfors som åtagit sig den grannliga uppgiften.

Som vanligt inledde opponenterna med att sammanfatta avhandlingarnas innehåll för att sedan ställa kritiska frågor som avhandlingsförfattarna (här kallade respondenter) skulle försöka svara på. Till sist, efter knappa två timmar, brukar opponenterna ge ett sammanfattande omdöme om avhandlingen. En opponent förväntas lämna mycket utrymme åt respondenten att lägga ut texten om det som man under fyra-fem år ägnat sig nästan på heltid åt – disputationen är, trots att det är fråga om en kritisk granskning, den blivande doktors stora dag. Härvidlag var det Ann som fick

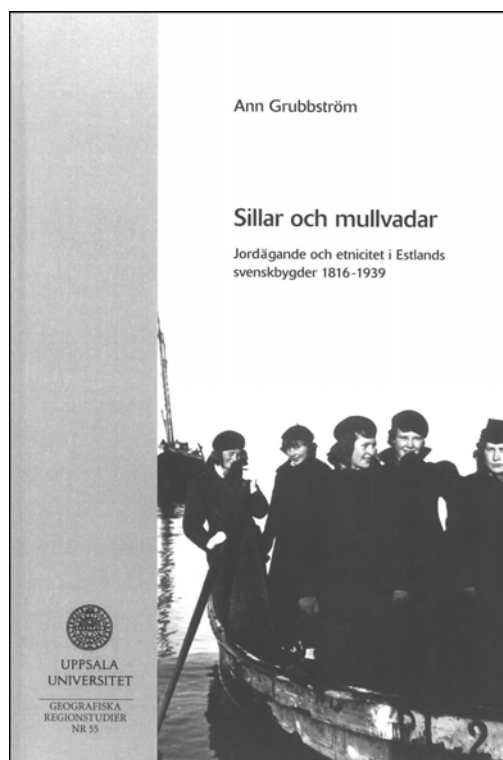
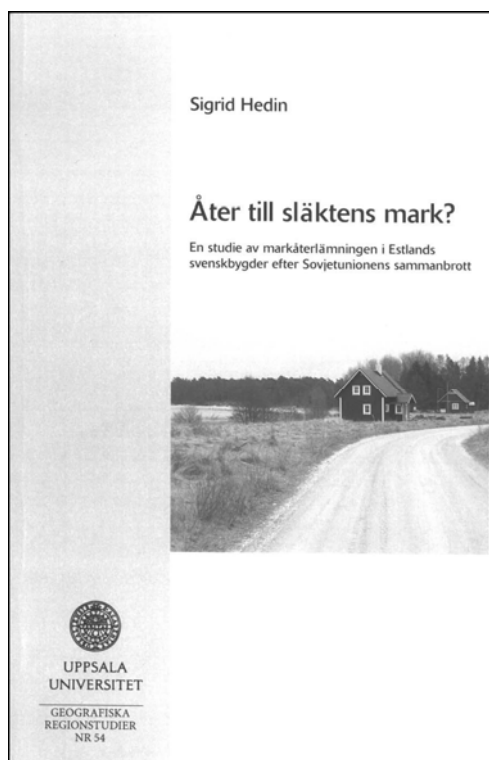
störst möjlighet att glänsa, och gjorde det med besked!

Sigrid var lite besviken efteråt och tyckte att hennes opponent hade låtit sin egen röst ljuda alltför mycket, och också rört sig i gränslandet till det som var relevant i sammanhanget.

Efter disputationens offentliga del drog sig betygsnämnderna tillbaka för att diskutera vilket betyg respektive avhandling skulle åsättas. I Sverige gäller för närvarande bara betygen Godkänd och Underkänd och betygsnämndens överläggningar är hemliga. Många tycker både det ena och det andra är litet löjligt. Jag tror att jag, utan att avslöja några större hemligheter, kan meddela att både Sigrid och Ann med glans passerade nålsögat och tilldelades betyget Godkänd på sina avhandlingar. Eftersom båda också hunnit bli färdiga med de kurser som ingår i forskarutbildningen kunde de därefter få ut sina doktorexamina. Sigrid promoverades med lagerkransen av promotor, statsvetaren professor Evert Vedung, vid vinterpromotionen den 23 januari.

Sigrid Hedin lämnade i september den kulturgeografiska institutionen i Uppsala eftersom hon haft turen att få ett arbete som kvalificerad forskare vid institutet Nordregio i Stockholm, där hon numera ägnar sig åt olika östersjöfrågor. Ann Grubbström kan förhoppningsvis fortsätta att studera estlandssvenskar i kombination med att vara lärare vid universitetet – vi

kommer under året att söka medel från olika forskningsråd för att hon skall få möjlighet att fördjupa sig i identitets- och etnicitetsfrågor i svenskbygden under sovjettiden.

Avhandlingarna kan köpas på SOV:s expedition, tfn 08-612 75 99.

Pris: 150:- (+ porto).

Etniska förändringar på Nuckö under mellankrigstiden

Ann Grubbström, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

Etniska arbetare flyttar till Nuckö

I början av 1800-talet var majoriteten av befolkningen på Nuckö svenskar (med namnet Nuckö avser jag i artikeln det område som omfattade kommunerna Pasklep och Sutlep och som 1938 blev Nuckö kom-

Ann Grubbström

mun). Den estniska inflyttningen ökade därefter, framförallt under den andra hälften av 1800-talet. Inflyttningen skedde i samband med att godsens gick över från dagsverksarbetande bönder till anställd arbetskraft och lät bönderna friköpa sina gårdar. Trots att esterna till en början främst var anställda arbetare på herrgården friköptes 59 % av gårdarna på Nuckö av ester. En fjärdedel av dessa hade dock tidigare varit svenskar men valt att byta etnisk tillhörighet. Dessa byten skedde framförallt i samband med giftermål. I de byar där svenska bönder i stor utsträckning fick köpa eller fortsätta att arrendera sina gårdar, verkar det ha funnits bättre förutsättningar för svenskarna att behålla sin etnicitet. Ett sådant samband syns tydligast i Klottorp och Gutanäs. De byar som, vid tidpunkten för Estlands självständighet, hade störst andel estniska familjer var Dirslätt, Bisholm, Skåtanäs och Birkas.

I denna artikel diskuteras den etniska sammansättningen under självständighetstiden med utgångspunkt i kyrkboken från 1920-talet och folkräkningen 1934.

Jordreformen

Den estländska jordreformen, som antogs 1919, innebar ingen dramatisk förändring av den etniska sammansättningen i Nuckös byar, även om ett stort antal nya gårdar tillkom. I byarna Stor-Harga, Österby, Dirslätt, Skåtanäs och Klottorp var dock andelen ester som fick jordreformgårdar större än andelen ester som sedan tidigare bodde i byn. De flesta kom till Klottorps nya jordreformby medan förändringen i de övriga fyra byarna inte var lika betydande. Det bör dock betonas att byarna var små och att även ett mindre tillskott av estniska familjer kunde ändra den etniska sammansättningen relativt mycket. Mot bakgrund av att framförallt Stor-Harga, Dirslätt och Skåtanäs redan hade en stor andel ester förstärktes den estniska dominansen ytterligare genom jordreformen.

Byte av etnisk tillhörighet

Under självständighetstiden arbetade Svenska Odlingens Vänner för att främja svenskarnas samhörighet genom insatser för utbildning och kulturella evene-

mang. Man ville uppmuntra befolkningen att behålla det svenska språket och stå fast vid sin svenska etniska tillhörighet. I samband med folkräkningen 1934 fick varje person välja etnisk tillhörighet.

Ester blir svenskar

I de byar där de inflyttade esterna och framförallt deras barn lärt sig svenska och dessutom gifte sig med en svensk kvinna eller man, var det relativt vanligt att byta etnisk tillhörighet till svensk under mellankrigstiden. Ett exempel på detta är utvecklingen i byn Pasklep. Det började bli vanligt med giftermål mellan svenskar och ester först under 1910- och 1920-talet. Att de yngre gifte sig med varandra över etnicitetsgränserna i en större omfattning än tidigare berodde

Familjen Anders och Julia Peedu från Enby med barnen (från vänster) Ilmar, Artur, Hilja och Evald. Fotografiet är taget 1920.

Julia tillhörde den tredje generationen i den ursprungligen estniska, men vid denna tid svenska, familjen Zeisig. Anders föräldrar var inflyttade ester, men efter giftermålet med Julia lärde han sig svenska och familjen angav svensk etnisk tillhörighet i folkräkningen 1934.

Foto: SOV:s arkiv

sannolikt på att de hade vuxit upp tillsammans i byn och förstod varandras språk.

Enligt kyrkboken var 59 procent av familjerna i Pasklep ester på 1920-talet. Av de totalt 52 jordreformgårdarna köptes 48 procent av ester. Därmed blev den nya jordreformbyn något mer svenskdominerad än den äldre bebyggelsen i Pasklep. Vid folkräkningen 1934 ansåg hela 68 procent av befolkningen i Pasklep att de var svenskar. Den höga andelen svenskar kan inte enbart förklaras med ett tillskott av svenska jordreformgårdar. Det berodde framförallt på att ett tiotal familjer, som var ester i kyrkboken, hade valt svensk etnisk tillhörighet i folkräkningen 1934. En del av dessa kom till Pasklep på 1880-talet och hade under sina 50 år i byn försvenskats. Andra hade tidigare bytt till estnisk kyrkbok i samband med giftermål med en estnisk person, men ville nu återigen vara inskrivna i den svenska boken.

Svenskar blir ester

I de byar där man under slutet av 1800-talet hade en majoritet estniska gårdsägare, som i Dirslätt, Skåtanäs, Birkas och Stor-Harga, dominerade det estniska språket och många svenskar bytte etnisk tillhörighet. Jag vill dock betona att dessa "nyblivna" ester kunde behålla den svenska identiteten på ett privat plan, exempelvis genom att läsa svensk litteratur eller tala svenska med sin familj.

Under 1930-talet fördes en statlig estniseringspolitik i Estland i syfte att öka det estniska inflytandet på minoriteternas bekostnad. Bland annat propagerade staten för att befolkningen skulle byta till mer estnisk klingande namn. Uppgifter om namnbyten har jämförts med kyrkböckernas etnicitetsuppgifter och det visade sig att det mestadels var personer som var inskrivna i de estniska kyrkböckerna som bytte till mer typiska estniska namn. I byar där andelen svenskar var stabil eller ökande, var anledningen till namnbyte oftast giftermål med en estnisk person. I byar som Dirslätt, Stor-Harga och Birkas, där namnbytena var relativt vanliga, finns ofta ingen synbar anledning till namnbytet. En stor del av förklaringen var förmodligen istället en gradvis övergång till estnisk etnicitet över generationerna, vilken bland annat tog sig uttryck i namnbyte.

En krympande svenskbygd?

I vissa byar på Nuckö, som Dirslätt, Stor-Harga, Birkas och Skåtanäs, var det vanligt att befolkningen talade estniska, bytte etnisk tillhörighet till estnisk och lät sina barn gå i estnisk skola. Inflyttningen av ester under 1800-talet, och att en stor del av dessa ester fick köpa gårdar, är viktiga förklaringar till varför just dessa byar hade den utvecklingen. Antalet byar på Nuckö, där man kunde höra svenska talas, blev alltså allt färre under 1930-talet.

Om man däremot ser till den etniska sammansättningen inom byarna var det en ökande andel svenskar, framför allt i Lückholm, Sutlep, Pasklep och Bys-holm. De starkaste fästena för den svenska befolkningsgruppen, Gutanäs och Klottorp, förstärktes också ytterligare under mellankrigstiden. Även om den nya jordreformbyn i Klottorp innebar ett tillskott av ester blev andelen svenskar i den gamla byn Klottorp allt större. Även i byn Gutanäs hade de få ester som fanns bytt etnisk tillhörighet till svensk. Liksom i Klottorp var det oftast samma familjer som brukat gårdarna under hela 1800-talet och 1900-talets början.

Trots att andelen svenskar ökade i många byar, från kyrkboken på 1920-talet till folkräkningen 1934, är det troligt att inte alla dessa personer hade svenska som huvudspråk eller lät sina barn gå i svensk skola. Från slutet av 1930-talet finns inga etnicitetsuppgifter. Vi vet bara att den statliga estniseringspolitiken blev ännu hårdare och att arbetet för den svenska folkgruppen försvårades, för att sedan få ett abrupt slut i och med överflyttningen.

Mer om relationen mellan svenskar och ester på Nuckö och i Vippal kan du läsa i min avhandling *Sillar och mullvadar - Jordägande och etnicitet i Estlands svenskbygder 1816-1939* (kan köpas på SOV:s expedition). Titeln kommer sig av att svenskarna i Vippal kallades sillar och då kontrade med att kalla esterna mullvadar.

Orgelläktaren i Nuckö kyrka

Agnes Callenmark

När jag var i Nuckö kyrka år 1990 tittade jag på orgeln och såg då följande inskription på en av brädorna på läktaren:

Den Leittan är Bigd von Roslops 2 gran Ewenleds Spithams 12 DEN 8 SEPTEMBER ANNO 1761

Inskriptionen bör på nutida svenska betyda: "Denna läktare är byggd av 2 granar från Roslep, ävenledes 12 från Spithamn. Den 8 september 1761".

Detalj av inskriptionen på läktaren i Nuckö kyrka.

Foto: Agnes Callenmark

Västra Kustens Skogsägare

Bo Stenholm

Avverkningsläget den 31 december 2003

I Nuckö kommun har det från 1 maj till årets slut avverkats totalt ca 3 800 m³ och på Ormsö från den 1 juli till årets slut totalt ca 2 650 m³.

Planer för vintern och våren 2004

I Nuckö har vi för första gången slutit ett kontrakt med Stora Eesti, Stora Ensos estniska dotterbolag. De avverkar i egen regi och köper massaved och eventuellt även sågtimmer. Kontraktet gäller John Westermans fastigheter i Bergsby och omfattar ca 2 600 m³.

Andra avverkningar som planeras under 1:a halvåret 2004 inom Nuckö kommun är på Peedi (ägare Nils Sandsten), Saare (Einar Talberg), Uuetoa (Kent Blomberg) och Hinos (Olof Klingberg).

På Ormsö planeras avverkning hos Beckman, Ahlström och Johansson.

Övrigt

Vår nya avverkningsfirma Liivatee från Padise fungerar bra och har stor kapacitet. De har både en "Harvester", en stor maskin som hugger i skogen, samt en "Forwarder", ett transportfordon som fraktar ut skogsråvaran till vägen.

Priserna är ganska stabila. Det nya som hänt är att priserna för vår "skräpved", som t.ex. gråal och sämre klibbal, som inte kan säljas som massaved har stigit något. Inom Nuckö kommun kan vi nu få upp till ca 160 EEK vid vägen för denna "skräpved", vilket täcker avverkningskostnaderna. Föreningens medlemmar har därför möjlighet att på allvar börja avverka alskog.

Kommentarer till händelser på Ormsö

Skogsföreningens verksamhet på Ormsö har blivit angripen av den nuvarande kommunledningen. Då vi samarbetar mycket nära med skogsvårdsmyndigheten i Läänemaa, "Keskkonnateenistus", som kontrollerar och godkänner alla de avverkningar vi gör, innebär detta också att Ormsö kommun anklagar Estlands skogsvårdande myndighet.

Keskkonnateenistus är skyldiga att ta miljöhänsyn. Samtliga avverkningar som skogsföreningen har gjort har godkänts och kontrollerats av Keskkonnateenistus. Man har funnit att avverkningarna är fullständigt riktigt utförda och att vi har tagit hänsyn till miljön.

Skogsföreningen välkomnar nya medlemmar och önskar fler avverkningsuppdrag inför den kommande säsongen. Var god kontakta

Bo Stenholm

Skarpnäcks Allé 9

128 35 Skarpnäck

Tfn/fax: 08-605 90 94

Mobil: 070-288 04 85

E-post: bo.g.stenholm@telia.com

Aibolands Museum

Anu Vichterpal

Rent allmänt kan man säga att år 2003 har gått bra. I början av året hände ganska mycket intressant. Vi har haft många besökare, som alla varit intresserade av utställningarna och båtbygget.

När vi tänker tillbaka och ser vad som har hänt under året upptäcker vi en del förändringar. Många har säkert redan hört att Alar Schönberg inte längre är Aibolands Museums direktör, utan i stället arbetar i Tallinn som rådgivare åt riksdagens talman. Det är fortfarande oklart vem som ska bli museets nya direktör. Tjänsten är utannonserad och länsstyrelsen arbetar med ärendet. Vi som arbetar på museet hoppas förstås att det blir en person som är full av nya och intressanta idéer. Under tiden fortsätter jag, Anu Vichterpal, som tillförordnad direktör.

I våras invigdes en ny utställning, "Rickul – väldet vid västkusten", som berättar om livet i Rickul kommun före andra världskriget. Det finns också många bilder och en hel del hantverk samt andra föremål att beskåda. Eftersom det har funnits ett stort intresse för utställningen och hela Rickulområdet har vi tänkt att utställningen får stå kvar ett år till. Hoppas att alla som lånat ut sina hantverk och föremål inte har något emot att utställningen står kvar, så att besökare kan njuta av dem ytterligare ett år. Vi tar kontakt med er och försäkrar oss om den saken.

I år har vi tänkt inviga två utställningar. Den ena skall handla om Klottorp och Göran Hoppe ansvarar för planeringen av den utställningen. Förhoppningsvis kan den öppnas i maj. Den andra skall handla om Runö och den ska vi arbeta med här på museet. Under sommaren ska vi ordna ett Runöbröllop. Egentligen hade det passat bättre in förra året, när vi hade alla händelser kring byggandet av jalan "Vikan" och projektets höjdpunkt – resan till Stockholm. Men det går inte alltid som man har tänkt sig...

I december började en ny finlandssvensk stipendiat på museet. Han heter Mats Hilli och hans viktigaste uppgift är att fortsätta arbetet med biblioteket. Men Mats kommer även att hjälpa till med utställningsarbetet. Han kommer att stanna här till slutet av augusti.

Museet är också numera medlem av Stiftelsen Hoppet. För att bidra med lite mer, och inte bara vara medlem, har museet skickat Jorma Friberg till Stockholm under några månader. Där kommer hans kunskaper att vara till nytta vid restaureringen av Hoppet.

Till slut vill jag påminna alla läsare att museet önskar fler intressanta föremål. Om ni har något som ni vill ge bort eller kanske sälja, så kontakta oss!

Tfn: +372 47 37 165 eller +372 47 24 110

E-post: aibom@haapsalu.ee

Webbplats: <http://www.aibom.ee>

Lintrasbacka

Sven Borrman

Lintrasbacka kallade vi de väldiga sanddynerna intill Spithamn. De ligger ca 200 meter från Derhamnstranden och är delvis ägda av Spithamn-Nigorsa. Lintrasbacka skall nu enligt Nuckö kommuns planer tillhöra den värdefulla närmiljön.

De ligger där, är unika och måste som sådana beskyddas. Deras tillkomst kan dock förbrylla tankarna och ställa frågor om hur dessa dyner skapades. Kan de vara lämningar efter sista istiden? Kanske! Oregelbundna till sin utformning gör det föga troligt att de har skapats av stormens vågor.

Dessa dyner är dock föga kända av folk i allmänhet förutom Spithamnborna. Där var platsen för pojkar i viss ålder att uppleva äventyrliga lekar m.m.

Det sägs att ålder och frånvaro under tiden förminskar barndomens storheter av alla de slag, men även nu vid omkring de 75 blir jag imponerad av dynerna och ravinernas storlek vid närmare beskådande. Området är alls inte ringa till sin omfattning och kräver sin tid att upptäcka. Området är och har varit vildvuxet förutom där korna kunde beta marken.

Den som vill göra närmare bekantskap med Lintrasbacka bör ikläda sig oömma kläder och likaså skodon, då det där i det stora hela för närvarande är ren vildmark. Backarna borde vara sevärda för den som söker något unikt och annorlunda i våra bygder.

Jag vandrar i tankar betraktande området som förändrats avsevärt under de 60-tal år som gått sedan pojkåren. Där det var öppet med enbuskar växer nu träd och gräset står högt på sina ställen. Då, helt ljudlöst far en skugga förbi, framför mig i trädhöjd och nära. Havsörnens breda vingar, en jätte på nära håll, överraskar. Jag hade året innan lyckats fotografera de två ungörnar som höll till i Derhamnviken men hade under denna sommar endast sett en av dem. Nu gav den mig en upplevelse utöver det vanliga, som av en händelse just här vid Lintrasbacka där de flesta av

Artikelförfattaren i betraktelse av backarna vid första återbesöket i Spithamn

pojkårens äventyr upplevdes.

På vintrarna åkte vi skidor utför på en öppen hög brant backe. Där ordnade vi även med ett gupp så att vi kunde flyga fritt i luften så där 6-8 meter. Nu var dessa hopp inte så lätta att genomföra p.g.a. skidbindningarna, som på den tiden bestod av en rem som man trädde "skuana" i. Oftast fick baken bromsa nedfarten.

Efter finska vinterkriget hade den ryska armén fått lära sig en dyrbar läxa om hur finnarna åkte skidor. Denna dyrbara läxa fick till följd att även ryska armén skulle utrustas med skidor, så även gränsbevakningen i Spithamn. Vår utförsäkning uppmärksammades av tre ryska amatörer stakande på det hala underlaget. På betydligt lägre höjd skedde deras debut utför. Det gick inte bra, inte bra alls. Efter ett antal kullerbyttor försvann de.

Vid vår återkomst till hembygden 50 år senare konstaterades att ryssen grävt ur vår skidbacke till oigenkännlighet. En hämnd så god som någon.

Sanddynerna var till glädje även på andra sätt. På midsommarafton gick vi bort till de från första världskriget sprängda ryska "battaréerna" vid Derhamnudden. Där i groparna i sandbranten kunde det grävas fram åtskilligt med stumpar av krutrör till aftonens smällande. Receptet var enkelt: gräv ner krutröret så att endast en ändan sticker fram, tänd på, och så smällde det så det yrde. Vid tyskarnas ankomst under det sista kriget blev tillgången av betydligt bättre ammunition riklig. Hela och långa makaroner av krutrör gav upplevelser av annan dignitet. Förunderligt nog brydde sig varken tyskar eller föräldrar om vårt smällande, som många gånger hade kunnat få vådliga följder.

Jakt kunde även bedrivas vid backarna. Båge, pil och hare. En trekombination som verkligen kunde sätta fantasin på högvarv. Spåren efter jösse syntes ju tydligt i snön, enbuskar och snår där den kunde gömma sig fanns det gott om.

Den mest spektakulära jakten var ändå den efter vargen som hade lämnat sina avtryck i den lösa sanden. Uppbådet var lika stort som när fordom vuxna män gav sig ut för att minska ulvens antal.

Alla skolpliktiga blivande män vandrade nerför Bentas lillgatna mot Lintrasbacka till. På grund av tre klassers åldersfördelning var beväpning och personligt jaktvärde något ojämn.

De äldsta pojkarna var beväpnade med pil och båge medan vi yngre hade spjut av hassel i varierande slag och storlek. Två av de äldre hade dessutom med sig hemmagjorda eldvapen. Dessa var tillverkade av järnrör fastspikade på en pistolliknande kolv. Ena ändan på röret var stängd genom igjutning av bly, ett tändspår var filat genom röret och en ögla för fäste av

tändstickans svavel var ditspikad. Där innanför skulle krutet bringas att explodera genom ett drag med tändstickans plån.

Efter noggsamt genomletande av området gav vi upp. De modigaste hade rent av gett sig ner i raviner-
nas täta snår, men inte ett synligt spår av vargen fanns.

Eldvapnets förträfflighet skulle ändå demonstreras. Esmas-Acke angav position på andra sidan dalen där vi skulle få se hur sanden sprutade upp vid träffen. Plånet drogs över svavlet och ... av pistolen syntes endast vapnets kolv i hans hand. Tillförlitligheten av den konstruktionen imponerade inte och Sevres-Alex tömde därför ut sin krutladdning på marken, tände på med tändstickan och ... han var inte född med självlockigt hår, hårlösa ögonbryn och krulliga ögonfransar, vilket han ståtade med efter den kruturladdningen.

Minnena tränger på, jag vandrar vidare och tänker på de små granar som var så fina gömställen en gång i tiden. Nu står de fula och risiga i den magra sanden uppe på höjden. Än en gång bekräftas att det som en gång var, nu är minnen i vår föränderliga värld.

Flykten som inte blev av

Karin Svensson f. Brunberg, Roslep Irjas

Johan Ludvig Runeberg skrev en gång: *Till flydda tider återgår min tanke än så gärna*. Mina egna tankar återgår till två modiga unga finlandssvenska män som en aprilnatt 1944 med båt styr sin färd från Finlands sydkust mot vår kust. Deras uppdrag är att leta rätt på min familj på Irjasgården i Roslep och ta den med tillbaka till Finland.

Männen går iland i Derhamn och går "Stenvegen" fram till Roslep. Trakten är dem helt främmande. Av den vägbeskrivning de har fått skulle Irjasgårdens bostadshus vara det första röda huset inne i byn på höger sida av vägen. Nu var det som så att bostadshuset var kringbyggt av rätt många uthus, så att det var svårt att i nattens mörker få in det i blickfånget. Men de ser ett rött hus på höger sida om vägen och knackar på. De anar inte att de knackar på dörren till Rosleps bönehus, där den tyska militären och estniska gränsbevakningen var inkvarterad. Som tur var råkade ingen vara där just den natten, för de hade fest i en gård i närheten. Folket på gården hade flytt några dagar tidigare, och två unga ryskor hade flyttat in. Där var det fritt fram för fest natten lång!

När ingen svarade på deras knackningar blev de unga männen helt rådvilla. Det fanns inget mer rött hus enligt beskrivningen, men när de kastar blicken bakåt får de syn på det röda huset som de skulle till. Nu gällde varken höger eller vänster om, nu var det framåt marsch. De gick rakt över åkern och lämnade stora fotspår i nysnön.

Vi i min familj var ju helt ovetande om flyktplanen. Mina två äldre bröder hade flytt till Sverige i februari. Min mor och yngre bror var borta hos min mors släkt i Paj. Vi som var hemma, min far, min farmor, en faster och jag, hade gått till sängs och sov.

Min far och jag vaknade av rejäla knackningar på fönstret. Vi undrade först vad som stod på och gick fram till fönstret. Utanför står två män och visar upp en nyckel, som min far känner igen som nyckeln till den kooperativa butiken, "Kro boe", i Ölback. Han förstår att männen har ärliga avsikter och öppnar dörren för dem. De förklarar sitt ärende på svenska och vill att vi skall följa med dem till Finland. "Naj, håla sko vi nö rät gära (Vad skall vi ta oss till)?", säger min far rådvillt. Jag själv, som då var 15 år, befann mig i någon sorts chocktillstånd och var knäsvag och darrig. Som tur var hade min farmor och faster inte vaknat.

Det var ju naturligtvis omöjligt för oss att följa med männen den natten. Min far går och hämtar rökt fläsk, bröd och dricka till matsäck och tackar dem. De ger sig iväg med oförrättat ärende och jag vet inget mer om deras öde. Lyckades de komma välbehållna tillbaka till Finland igen eller blev de fasttagna på vägen?

När jag vaknade nästa morgon undrade jag om det bara hade varit en dröm, men männens fotspår fanns kvar i snön. Av någon anledning, antagligen på grund av att det hade varit en så chockartad upplevelse, diskuterade jag aldrig händelsen med min far, inte ens när vi hade kommit till Sverige. Jag vet därför inte om han senare tog reda på vem som hade skickat de två männen på sitt uppdrag.

Det verkar, enligt efterforskningar som jag har gjort på senare tid, som om det skulle ha varit föreståndaren för "Kro boe", Paul Treiberg, som hade tagit initiativet till de två männens färd. Han och hans familj hade flytt till Finland några dagar tidigare. Vad som hade fått männen att företa färden kan man bara gissa.

Inbetalning av medlemsavgiften

Den 10 februari hade fortfarande många av förra årets medlemmar inte betalt medlemsavgiften för år 2004. Vi hoppas att detta inte har sin orsak i att ni är missnöjda med Hembygdsföreningens verksamhet, utan att ni har glömt att betala eller att inbetalningskortet har kommit bort. Vi sänder er därför ett nytt inbetalningskort med detta nummer av Medlemsbladet. För att inte utskicket skall överskrida portogränsen 100 g har vi blivit tvungna att utesluta medlemsförteckningen.

Det är även några som har använt det extra inbetalningskortet och glömt att skriva dit ett namn. Tala med Gundel Stenberg, tfn 08-752 60 22, om du känner dig "skyldig".

Som ja komor ehoare – Som jag kommer ihåg det

"Bibor-Maja", Maria Gunneström f. Schönberg

Här kommer ännu en berättelse på "nokasvensk" av Bibor-Maja. Vi har även denna gång valt att översätta berättelsen nästan ordagrant till rikssvenska.

Bibor-Maja

Ja är oppväxt opa Biborstäle ute Bårsbe, opa 1920-30-talet. Tå var he tår tolemod: He som gällt ute än bi, mä arbetena å matgära, he gällt e all bia e Rikolvede. Folke visst vålde mike om allman. Nästan allt, kan man sa. E mina båndomshaim, had no änt Pappa å Mamma så mike tior mä båna. Ve fingo no budjas. Härmo fingo ve änt.

Mamma bruka man opa oss: "Ne sko änt bli e folksmun." He kund bara betiors dålet. Pappa sa åt oss: "He som blior oret gjort, he komor opp e daen." Såss fingo ve her ain jutt: "Aingång had ain heringstunn blive bortstule. Tå såndan kam, tå visa prästn mä fingre från predikston ner å sa: 'Tår sitor dö, mä fiskfjälle ute skägge'. Såss so han hur än man straok mä hånde ive skägge."

Tår var role juttar mä. Än Spithambman gick te grann opa lån ain tunn. Grannman sa: "Tår är inga fail opa tunna, man hon läkor." Annan man svåra: "Nå oma sja no läkor vattn. Mike hon sja lika läka låka."

Ute Bårsbe sa än man åt än anan: "Hankfäre går tu änt opa fiske?" Anan man sa: "Tior å sakar har ja, man ja har inga not å båt."

Båna had sin ai små juttar å versar. Tå båna så ain gullmiss, tå sa dom: "Gullmisa, gullhena, lät sole bäre skina. Klart opp e sonna. Molet ner e norda."

Millat vare än dom blånda hop lite hegre svensk å nokasvensk. Som färe ex.: "Nisse, Nasse, fick ett brev. Det var Petter Jon som skrev: 'Kära Nisse, kära Nasse. Får ja ker mä rombollasse'."

"Å Mare å Kerste sto å språka. Rät som e var kam fluand kråka. Kråka skria kra, kra, krax. Mare hon stackla ett ste tebaks. Kerste sa: 'Tu är ett narr. Färe ga kråka bäre tu darr'."

Ute fre å ro levd folke, mä sina gudstro å mä mike arbet.

Den 1 september 1939 bärjast ofredsårena. He får man läsa om e mång bekor som folke tårfrån ha skriva, om änt ungdomen ales vait.

He va no änt så gött te lai sitt ai, allt som dom had. Koma te eit anat lånd, me sin bruker å nia planer.

Jag är uppväxt på Biborgården i Bergsby på 1920-30-talet. Då var det där på detta sättet: Det som gällde i en by, med arbeten och matlagning, det gällde i alla byar i Rickulområdet. Folket visste väldigt mycket om alla. Nästan allt, kan man säga. I mitt barndomshem hade nog inte Pappa och Mamma så mycket tid med barnen. Vi fick nog tillrättavisningar. Aga fick vi inte.

Mamma brukade förmana oss: "Ni skall inte hamna i folkmun." Det kunde bara betyda dåligt. Pappa sade till oss: "Det som blir orätt gjort, det kommer upp i dagen." Så fick vi höra en berättelse: "En gång hade en strömmingstunna blivit bortstulen." När söndagen kom, då visade prästen med fingret ner från predikstolen och sade: 'Där sitter du med fiskfjäll i skägget'. Då såg han hur en man strök med handen över skägget."

Där fanns också roliga historier. En Spithamnbo gick till grannen för att låna en tunna. Grannen sade: "Det är inget fel på tunnan, men den läcker." Den andre mannen svarade: "Nå, om den nu läcker vatten. Därför behöver den ju inte läcka lake."

I Bergsby sade en man till en annan: "Varför går du inte ut på fiske?" Den andra mannen sade: "Tid och redskap har jag, men jag har ingen not och båt."

Barnen hade sina egna små berättelser och verser. När barnen såg en nyckelpiga, då sade de: "Nyckelpiga, guldhöna, låt solen börja skina. Klart upp i söder. Mulet ner i norr."

Ibland var det så att de blandade ihop litet högre svenska och nuckösvenska. Som t.ex.: "Nisse, Nasse fick ett brev. Det var Petter Jon som skrev: 'Kära Nisse, kära Nasse. Får jag åka med bagglaset'."

"Och Mare och Kerste stod och pratade. Rätt som det var kom en kråka flygande. Kråkan skrek kra, kra, krax. Mare vacklade ett steg tillbaka. Kerste sade: 'Du är en narr. För en kråka börjar du att darra'."

I fred och ro levde folket, med sin gudstro och med mycket arbete.

Den 1 september 1939 började ofredsåren. Det får man läsa om i många böcker som folket därifrån har skrivit, om inte ungdomen annars vet.

Det var nog inte så gott att lämna sitt eget, allt som de hade. Komma till ett annat land, med sina nya seder och bruk.

Medlemsrabatt på resor med Tallink!

Just nu har det blivit klart att Rickul/Nuckö Hembygdsförenings medlemmar får rabatt på person- och hyttbiljetter vid resor med Tallink. För en tur- och returresa till Tallinn betalar vi det pris som anges under "Kryssning eller hotellresa" i Tallinks katalog med 30 % rabatt. Biljettbeställning måste ske genom Grupp & Konferensresor, tfn 08-660 60 08, e-post groups@tallink.se

Information från Estlandssvenskarnas kulturförening SOV

Sven Salin, ordförande

Kära medlemmar i Rickul-Nuckö Hembygdsförening! Jag berättade i föregående nummer av ert medlemsblad om vårt minnesår 2004 och de olika aktiviteter som kommer att äga rum. Jag försökte också ge några skäl för att fira ett minnesår, bl.a. att det ger oss goda möjligheter att påminna det omgivande samhället, rikssvenskarna, om vår existens, vår historia och vår kultur. Jag kan nu konstatera, att vi fått god draghjälp i detta arbete. Flera forskningsprojekt har resulterat i avhandlingar och ytterligare forskning pågår. Det har också nyligen publicerats några intressanta böcker som berör oss estlandssvenskar. Läs dem och sprid dem gärna till vänner och bekanta.

Avhandlingar

Strax före jul lade två av professor Göran Hoppes doktorander vid Kulturgeografiska institutionen vid Uppsala universitet fram sina avhandlingar. Ann Grubbströms avhandling "Sillar och mullvadar – Jordägande och etnicitet i Estlands svenskbygder 1816-1939" berör i hög grad Rickul och Nuckö kommuner. Sigrid Hedin behandlar i sin avhandling "Åter till släktens mark? – En studie av markåterlämningen i Estlands svenskbygder efter Sovjetunionens sammanbrott" en för många av oss högst aktuell fråga. Vad ska vi göra med den mark som vi nu fått tillbaka? Flera avhandlingar är på gång, och ett nytt projekt planeras, "Estlands svenskar – språk, historia, kultur".

Andra publikationer

"Vår egen" Jörgen Hedman har tillsammans med Lars Åhländer gett ut en ny och betydligt utvidgad bok om svenskbyborna, "Historien om Gammalsvenskby och svenskarna i Ukraina". Boken är recenserad i decembernumret av Kustbon. Två andra böcker vänder sig till en annan läsekrets än den traditionellt estlandssvenska men berör oss i hög grad. Hans Laidwa som var vd för rederiet Estline och startade den första reguljära färjeförbindelsen mellan Sverige och Estland efter andra världskriget, beskriver i sin bok "Ett liv på Östersjön – som båtflyktning och färjeredare" hur han med hjälp av medlemskort i SOV lyckades komma till Sverige hösten 1944. Sten Westerholm, rektor för den Svenska Folkhögskolan i Estland, berättar i sin bok "På vandring i Estlands svenskbygder" många spännande upplevelser varvade med historiska tillbakablickar. Svenska Institutet har också nyligen givit ut en liten broschyr "Estlandssvenskar" både på svenska, estniska och ryska med text av Göran Hoppe.

Ditt och mitt ansvar

Vi har alltså fått god draghjälp när det gäller att sprida information om vår historia och kultur utanför vår

egen krets. Nu har vi alla ett ansvar att sprida kännedom om dessa publikationer bland vänner och bekanta. Det är också angeläget att så många som möjligt deltar i våra aktiviteter under minnesåret och gärna tar med oss andra. Vi har under minnesåret ett unikt tillfälle att manifestera vår sammanhållning över generationsgränserna och påminna om vår existens och vår historia även utanför vår egen krets.

SOV:s kalendarium våren 2004

- 20 mars kl. 13.00 SOV:s årsmöte på Eesti Maja, Wallingatan 32.
Hans Laidwa kommer och berättar om sin nya bok, "Ett liv på Östersjön - som båtflyktning och färjeredare".
Det blir kaffe och dopp som vanligt. En liten present utlovas till alla deltagare!
Välkomna!
- 23 april kl. 18.00- ca 21.00 Pubafton på Roslagsgatan med Rickul/Nuckö Hembygdsförening som värd.
Senaste puben blev en succé, så missa inte denna!
- 25 april kl. 11.00- 14.00 Seminarium med Ann Grubbström.
Ann har forskat hos Göran Hoppe i Uppsala och har nyligen doktorerat på sin avhandling om jordägande och etnicitet i Nuckö och Vippal.
Pris 50 kronor. Lättare förtäring ingår.
Anmälan till Ulla-Stina Rundgren på SOV:s expedition, tfn 08-612 75 99, senast en vecka i förväg.
-

60-årsjubileum i Birkas

Nuckö kommun hälsar oss välkomna att under den estniska midsommaren fira minnet av att det i år är 60 år sedan de flesta av oss flyttade till Sverige.

Man har följande förslag till program:

- 24 juni Midsommareld på kvällen, eventuellt andra festligheter.
- 25 juni Hur var det att leva i Estland under sovjettiden? Folk från orten berättar.
Hur har vi upplevt våra år i Sverige? Svenskar berättar.
- 26 juni Minnesgudstjänst i Nuckö kyrka.

Om du är intresserad av att delta, kontakta Sven G Frejman, tfn 0175-713 65, eller Brita Wiberg, tfn 08-99 32 26, senast den 30 april.

Glöm inte årsmötet den 27 mars!

Färjetrafiken till Estland

Stockholm - Tallinn

M/S **Regina Baltica** avgår från Stockholms Frihamn. Jämna datum: januari, mars, juni, juli, september och oktober. Ojämna datum: februari, april, maj, juli, augusti, november och december.

M/S **Fantaasia** (från slutet av mars M/S **Victoria**) avgår från Stockholms Frihamn. Jämna datum: februari, april, maj, augusti, november och december. Ojämna datum: januari, mars, juni, juli, september och oktober.

Tidtabell 1/1 - 30/4 (lokal tid)

Stockholm 18.00 - Tallinn 10.00

Tallinn 18.00 - Stockholm 10.00

Tidtabell 1/5 - 31/12 (lokal tid)

Stockholm 17.00 - Mariehamn 00.55

Mariehamn 01.05 - Tallinn 10.00

Tallinn 17.00 - Mariehamn 03.30

Mariehamn 03.40 - Stockholm 10.00

Kapellskär - Paldiski

M/S **Vana Tallinn** avgår varje dag från Kapellskär.

Tidtabell 1/1 - 29/2 (lokal tid)

Kapellskär 09.30 - Paldiski 19.30

Paldiski 21.30 - Kapellskär 8.00

Tidtabell 1/3 - 31/12 (lokal tid)

Kapellskär 20.00 - Paldiski 07.00

Paldiski 09.00 - Kapellskär 18.00

Biljettbeställning (för medlemsrabatt):

Tfn 08-666 60 08, fax 08-666 60 24

E-post groups@tallink.se

Webbplats www.tallink.se

PUB-AFTON

Rickul/Nuckö Hembygdsförening är värd för SOV:s pub-afton på Roslagsgatan 57 fredagen den 23 april kl. 18.00-21.00.

Underhållning.

Förtäring till självkostnadspris.

Varmt välkomna!

Välkommen till Roosta semesterby i det Estniska landskapet Läänemaa vid Östersjön!

Här finns 32 stugor med ett, två eller tre sovrum. Rökfria rum. Ett hus även med bastu. Platser för husvagn med framdragen el. I huvudbyggnaden ligger restaurang, bar, konferensrum, bastu, bubbelpool och vilrum. Du kan spela biljard, tennis och minigolf, jogga, cykla, vindsurfa, hyra roddbåt och åka på utflykter t.ex. till Hapsal eller Odensholm.

20% rabatt för medlemmar i Rickul/Nuckö Hembygdsförening!

Tfn +372 47 97 230, 97 238, fax 97 245

E-post roosta@roosta.ee

Webbplats <http://www.roosta.ee>

Markägare i Estland!

Seniorgruppen inom Rickul/Nuckö Hembygdsförening har gjort en hemställan till mig om ett samarbete med nuvarande och kommande lagfarter för de fastigheter, som nu ägs av estlands-svenskarna inom föreningens område. Det kan gälla återfående av mark, köp, försäljning, arv eller gåva. Jag har redan skaffat mig de erforderliga rutinerna i alla ärenden samt etablerat goda kontakter med notarie i Hapsal. Jag kan alltså lösa alla problem beträffande jordfrågor.

Jag bedriver denna rörelse i konsultform och är godkänd översättare.

Ring eller skriv så får vi talas vid!

FIE Katrin Schönberg

Endla 2B-16

90504 Haapsalu

Estland

E-post katrin.schonberg@mail.ee

Tfn +372 47 37339, mobil +372 55 24842

Medlemmar i Rickul/Nuckö Hembygdsförening får 15 % rabatt!

Observera att på grund av långa köer och semestrar i förvaltningsinstitutionerna på sommaren är det bättre att ordna markärendena på vintern.